

EN HELT MED NEGATIVT FORTEGN?

NY SKURK I ANDEBY

Den 20. juni 2017 annoncerede folkene bag tegneserien *Anders And & Co.*, at en ny skurk var på vej til Andeby. Skurkens navn var doktor Dyster. Annoncens eneste illustration viste, at Dyster i hvert fald på overfladen lever op til sit navn. Han ser i dén grad dyster ud.

Først lagde jeg mærke til Dysters høje og slanke kattekikkelse. Pelsen er mørkegrå, med duske af sort hår på halen. Fra toppen af hovedet skyder to sylespidse ører op som horn. En dyb flænge løber ned over pandens højre side og fortsætter under øjet. Dysters gab, hvis indre blottes af et ondskabsfuldt smil, fyldes af hugtænder, og klørerne på hans poter er blottede. En mørkeblå kappe slynger sig bag den tætsiddende vest og ned til de sorte militærstøvler. Andeby har fået en ny skurk, og Stålanden, Anders And's heltemodige alter ego, en ny ærkefjende.

Andeby mangler nu ellers ikke skurke. Faktisk er det ofte dem, som de fleste af os husker bedst fra barndommens tegneserier. Bjørnebanden er en samling enfoldige forbrydere, hvis eneste mål er at stjæle Joakim von And's penge. Hexia de Trick, en mere udspekuleret skurk, vil derimod have fat i rigandens elskede lykkemønt for at

bruge den til sine trolddomskunster. Øjvind Ørn bekriger og bestjæler Georg Gearløs, fordi han ikke kan tåle, at Georg er ham overlegen som opfinder. Hertil kommer Guldiver Flintesten, Sorte Slyngel, Andy Anderbilt, Fritz Farlig og Luske. Andebys skurke er på mange måder forskellige, men de fleste kredser utrætteligt om von And's pengetank og i det hele taget om andres ejendom.

Mens jeg skriver disse linjer, ved vi kun om Dyster, at han er en kunsttyv. Hans baggrund er helt ukendt. Alligevel kan vi godt regne med, at han vil være drevet af samme grådige selvished som Andebys øvrige slyngler. Det ved vi helt automatisk, når vi ved, at han er en skurk. Ved vi mere end det?

KEND DIN FJENDE

Darth Vader. Voldemort. Mystique. Bowser. Richard III. Scar. Jokeren. Denne bog handler om skurke – fiktionens skurke, forstås. Det er unægtelig et stort emne, og måske kan det være svært at se, hvordan små 60 sider skal kunne rumme det. For hvad har William Shakespeares Richard III fra 1593 dog med Darth Vader fra *Star Wars*-filmene at gøre, eller for den sags skyld med Bowser fra *Super Mario*-spillene? Mere end man tror. Men før vi kan fælde endelig dom i sagen, må vi først slå fast, hvad en skurk af den fiktive slags overhovedet er for en størrelse.

Kan vi kende skurken på udseende og beklædning – en sort cowboyhat, for eksempel, eller et langt, krøllet overskæg? Hvad med en flænge eller kappe som doktor Dysters? For hvert bud er der masser af undtagelser. Han-

nibal Lecter, den psykopatiske kannibal fra *Ondskabens øjne*, har slet ingen af de hyppigste træk og remedier. Han kunne lige så let have været en kedelig revisor. Skurkenes overfladiske træk kan altså ikke hjælpe os frem til en præcis definition på skurkagtighed.

Hvad så med skurkens handlinger? Begår skurken altid en forbrydelse eller agerer umoralsk på anden vis? Tampen brænder, men nu er definitionen for slap. Mange af fiktionens helte ledes jo hyppigt fra dydens smalle sti, selv om de normalt formår at finde den igen. For eksempel lyver Disneys Aladdin på det groveste over for sin udkårne, prinsesse Jasmin, for at vinde hendes gunst. Egentlig er Aladdin bare en gadedreng, men han udgiver sig for at være en mægtig og stenrig prins. Til slut lærer han dog af sin fejl og udbedrer skaderne.

Hvis man leder efter skurkagtighedens usvigelige signatur, leder man altså forgæves. Det at være en skurk i en historie kan ikke koges ned til et simpelt kendemærke ved skurken selv. Det er derimod en *rolle* i historien som helhed. Vi kan fortælleteknisk definere skurken som en central umoralsk karakter.

Man kunne måske tilføje, at skurken altid skal have en helt at kæmpe imod. Men hvad så med voldpsykopaten Alex DeLarge fra den dystopiske film *A Clockwork Orange*? Filmen veksler hele vejen mellem den unge Alex' morderiske eskapader og institutionelle anbringelser. Han lem-læster, voldtager og slår ihjel, som det passer ham. I løbet af filmen får vi kun Alex' psykopatiske syn på tilværelsen. Han bliver aldrig sat over for nogen helt, der kunne give

ham modstand. Alligevel figurerer Alex på utallige toptilister over filmhistoriens mest infame skurke. Det må siges at være berettiget. Alex DeLarge er en helteløs skurk.

Og hvad, om man så må sige, er skurkerollens rolle så? Den er at forhindre, forfærde og fornede, sådan at vi som publikum kan *fordømme*. Skurken repræsenterer det, vi finder usmageligt. Det kan skurken gøre på flere måder. Alex DeLarge personificerer en fuldstændig hæmningsløs behovstilfredsstillelse. En sådan opførsel fordømmer vi helt instinktivt. Men Alex repræsenterer også en kritik af et kontrolsamfund, der kun forsøger at tøjle, og ikke helbrede, hans psykopati. Han bliver aldrig mødt med sociale værdier, som han selv kunne vælge at efterleve. Som indenrigsministeren i filmen udtrykker regeringens retsfilosofi: Vi går ikke op i motiver og højere etiske principper. Vi vil bare udrydde den kriminelle impuls. Filmen retter en abstrakt kritik mod en afstumpet samfundsmodel, som i sig selv bliver helt skurkagtig.

Selv med undtagelser som Alex DeLarge kommer de fleste skurkes fordømmelige væsen alligevel til udtryk i en kamp mod en retskaffen helt. Derfor er det heller ikke tilfældigt, at den eneste oplysning, vi i første omgang fik om doktor Dyster, var, at han skulle i lag med Ståland. Så ved vi fans af Anders And og kompagni, hvad vi har i vente.

Så ja, skurken kan vi meningsfuldt beskrive som en helt med negativt fortegn – det kan vi sjovt nok ikke gøre med en antihelt, men den krølle får vente til kapitel 5. Mens helten per definition er udtryk for det rigtige og

gode, er skurken udtryk for det forkerte og umoralske. Og hvor en fortælling normalt opfordrer os til at tage heltens perspektiv, forsværger den skurkens.

EN KAMP PÅ PERSPEKTIVER

En mere alvorlig konflikt end den, vi nok kan forvente mellem Stålanden og Dyster, brød i 1940 ud mellem tegneseriehelten Batman og Jokeren. Det skulle vise sig at blive starten på et langvarigt fjendskab. Den maskerede hævner og kaosklovn tårner stadig jævnlige sammen her i begyndelsen af det 21. århundrede.

Man forstår deres gejst. Her er det ikke bare to viljer, der strides, men to fundamentalt modstridende perspektiver på tilværelsen. Batman er moralens og samfundsordenens vogter. Han har stålsatte principper, som han kæmper for at leve op til. For eksempel må han under ingen omstændigheder slå ihjel. Det lyder måske ikke så svært, men i det daglige møde med underverdenens mest afstumpede forbrydere som Scarecrow og Penguin er trangen nu alligevel forståelig. Ved at følge sit eget moralske kompas forsøger Batman at inspirere andre til at efterleve samvittighedens diktater.

Jokeren er, som selve personificeringen af kaos, Batmans modsætning. Med hvert vanvittigt og nederdrægtigt indfald forsøger han at bevise, at vores medmenneskelighed og kultur er en facade – et usselt selvbedrag – som krakelerer ved første tegn på ballade. Jokeren ler bogstaveligt talt Batman, og figurativt selve samfundsordenen, lige op i ansigtet.

En af grundene til Jokerens særlige skurkestatus er nok, at han spejler en moralsk krise i det moderne, vestlige samfund. Vi nærer stadig større mistro til de gamle moralske institutioner: troen og traditionen. Men hvis vi ikke længere tror på Gud, i hvert fald ikke sådan for alvor, hvor finder vi så moralens bærende princip? I videnskaben? Den fortæller os, hvad der findes, ikke hvad der bør findes. Måske vores stolte moral er ren indbildning? Denne utænkelige mulighed er netop, hvad Batman og Jokeren strides om under overfladen. Jokeren er en foruroligende karakter, men han er også repræsentant for et foruroligende perspektiv.

VIRKELIGHEDENS TROLDSPEJL

Hver epoke har sine særegne skurke, der som Jokeren både spejler og spidder tidsånden. Det gælder både i virkelighedens og i fiktionens verden, og nogle gange endda med overlap. I første udgivelse af tegneserien *Captain America*, som startede under Anden Verdenskrig, stod selveste Adolf Hitler for skud. På forsiden af bladet ser vi den patriotiske Captain America tildele *der Führer* en lige højre direkte til kæbepartiet. Sådan nakker man en nazist.

Selv om vi stadig har masser af forbrydere og tyranner i den virkelige verden, finder de sjældnere og sjældnere ind i vores fantasiuniverser. Godt det samme – vi har døje nok med dem i forvejen. Men det betyder ikke, at fiktionens skurke er upåvirkede af, hvad der sker i virkeligheden. I skurkene ser vi nemlig en aftegning af vores virkelige fjendebilleder og ængsteligheder.